

MEĐUNARODNI ZNANSTVENI SKUP »JOSIP JURAJ STROSSMAYER« POSVEĆEN 175. OBLJETNICI ROĐENJA (1815—1905)

I.

Đakovačko-srijemski biskup Josip Juraj Strossmayer svakako je jedan od najaktivnijih ljudi svoga vremena, i to u političkom, privrednom i kulturnom životu, ne samo Hrvatske nego i tadašnje Evrope. U prilog tome govore i sadržaji referata koji su pročitani na ovome simpoziju. Zato valja prije svega i ovom prilikom istaknuti opravdana zalaganja i napore organizatora na pripremanju simpozija, kao i bitne sadržaje prijavljenih referata. Organizatori međunarodnog skupa o biskupu J. J. Strossmayeru bili su Pedagoški fakultet Sveučilišta u Osijeku i Zavod za znanstveni rad JAZU u Osijeku. Istodobno je pokrovitelj znanstvenog skupa bila Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu.

Međunarodni znanstveni skup »Josip Juraj Strossmayer« održan je u Osijeku i Đakovu od 15. do 17. svibnja 1990. godine. Pritom je radni dio znanstvenog skupa imao dvije vodeće teme: I. Historijski i politički aspekti Strossmayerove ideologije i prakse, i II. Udio i doprinos J. J. Strossmayera razvitku prosvjete i školstva, kulture, znanosti i umjetnosti. O ovim temama podneseno je ukupno 49 referata, koji također govore o internacionalnosti simpozija. Naime iz evropskih zemalja prijavljeno je 8 referata. Od toga iz Beča 2, iz Moskve 3, iz Praga 2, iz Sofije 1. Iz Jugoslavije je prijavljen 41 referat. Pritom iz Zagreba 18 referata, iz Osijeka 11, iz Skopja 3, iz Đakova 2, iz Sarajeva 2, iz N. Sada 1, iz Prištine 1, iz Ljubljane 1, iz Titograda 1, te iz Slav. Broda 1.

Prije nego što iznesem bitne sadržaje referata kao i imena njihovih autora, valja upozoriti na još neke izuzetno vrijedne i trajne sadržaje koji su pratili ovaj međunarodni skup.

Svečanost otvaranja Međunarodnog skupa o Josipu Jurju Strossmayeru započela je u utorak (15. svibnja) u 10 sati u Hrvatskom narodnom kazalištu u Osijeku, Svečanom akademijom, koja je započela pozdravnom riječi pokrovitelja simpozija, zatim su slijedili pozdravi pozvanih gostiju, domaćina i zastupnika akademija iz inozemstva i zemlje. Nakon toga održana je svečana sjednica, tj. *objavlivanje Odluke o unošenju imena Josipa Jurja Strossmayera u naziv Sveučilišta u Osijeku*. Zatim su pročitana dva uvodna referata: akademik Hodimir *Sirotković* (Đakovački biskup Josip Juraj Strossmayer, utemeljitelj i pokrovitelj Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti), te prof. dr. Stanislav *Marijanović* (Udio i doprinos Josipa Jurja Strossmayera razvitku prosvjete i školstva, kulture i umjetnosti jugoslavenskih naroda). Uz brojne goste i građane, svečanom otvaranju Međunarodnog skupa prisustvovali su i visoki predstavnici društvenih i političkih institucija te visoki predstavnici Katoličke crkve u Hrvatskoj i Jugoslaviji.

Valja također naglasiti da je za vrijeme svečanog otvaranja Međunarodnog skupa podijeljena među sudionike, kao i ostale prisutne goste i građane *Programska knjiga* simpozija (Book of reference) pod glavnim naslovom: Međunarodni znanstveni skup / International scientific symposium Josip Juraj Strossmayer Osijek — Đakovo svibanj/may 1990. (101 str.). Knjiga je izašla u izdanju Pedagoškog fakulteta Sveučilišta »J. J. Strossmayer« u Osijeku, a glavni je urednik Stanislav *Marijanović*. U svome uvodnom dijelu, spomenuta programska knjiga

sadrži pregledni prikaz *Pripreme za međunarodni znanstveni skup* o Josipu Jurju Strossmayeru (9—12), a koje su potrajale čitavu godinu dana. Zatim slijedi vrlo pregledna *Lista sudionika* (13—16), *Program skupa* (17—23) te Sažeci saopćenja (25—91) koji su i temeljni dio ove knjige. Ističem da sam upravo na temelju ovih sažetaka izradila i prikaz rada ovog simpozija. Na kraju knjige slijedi prilog V. *Erl*: Dokumentacijsko-informacijski centar Strossmayer u Osijeku (92—96) u kojem je autorica vrlo pregledno prikazala strukturu i sadržaj rada navedenog centra.

Na kraju programske knjige slijedi zasebno poglavlje s naslovom *Sponzori i donatori* (97—99). Riječ je o popisu društvenih, političkih i crkvenih institucija te brojnih poduzeća i radnih organizacija, koje su svojim novčanim priložima omogućile održavanje ovog simpozija. Vrijedno je također spomenuti da su među objavljenim sponzorima i donatorima 32 iz Osijeka, 29 iz Zagreba, 6 iz Đakova, 2 iz Slav. Broda, 2 iz Borova, 2 iz Vinkovaca, 1 iz Hamburga (SR Njemačka), 2 iz Slovenije (Maribor i Ljubljana), zatim po jedan sponzor ili donator iz slijedećih gradova i mjesta: Plišina, Dubrovnik, Belišće, Darda, Buje, Split, Valpovo, Bjeļovar, Karlovac, Ilok, Kutjevo, Zaprešić, Našice, Zadar, Zemun, Beli Manastir, Metković, Hrastnik, Vukovar i Źupanja (sveukupno 95 sponzora i donatora!).

II.

Radni dio međunarodnog znanstvenog skupa nastavljen je istoga dana poslijepodne u Vijećnici Skupštine Općine Osijek o prvoj glavnoj temi: Historijski i politički aspekti Strossmayerove ideologije i prakse. Pročitani su slijedeći referati: Ive *Mazuran* (Osječki Strossmayeri — Strossmayer i Osijek). Autor je postavio nekoliko ključnih pitanja u pogledu odnosa Strossmayera i stanovnika njegova rodnog grada Osijeka kako za vrijeme njegova života tako i u kasnijim desetljećima nakon njegove smrti. Premda nije odgovorio na postavljena pitanja, autor je ipak otvorio nova pitanja u pogledu istraživanja Strossmayerova opusa. Radoslav *Katičić* (Između Austrije i Ilirije: Strossmayer u Beču 1847—1850). Autor je iznio niz citata iz brojnih dokumenata i pisama iz kojih je očito kako je Strossmayer započeo svoj životni put od dvorskog kapelana do istaknuta političara koji je suočen s Austrijom kao nezaobilaznom zbiljom, Miroslav *Sestak* (J. J. Strossmayer a česka politika ve druhé polovine 19. století) prikazao je Strossmayerov stav prema problemima češke politike u navedenom razdoblju.

M. *Gross* (Strossmayerov katolički liberalizam: ideologija i praksa). Autorica ističe katolički liberalizam kao temelj Strossmayerove nacionalno-kulturne inicijative za njegovu mecenatsku djelatnost i političku suradnju s liberalnom inteligencijom te osobito s Liberalnom narodnom strankom u razdoblju 1861—1873. Pritom je naglasila da je osnovne ideje katoličkog liberalizma postavio kod nas Franjo Rački, a Strossmayer je kasnije njihov tumač. Također je istaknula Strossmayerova neumorna nastojanja oko sjedinjenja istočne i zapadne crkve te probleme u vezi s tim nastojanjima. M. *Kureļac* (Strossmayerovi pogledi na povijest i njegova historiografska opredjeljenja) ističe da se kritički i znanstveno utemeljeno poznavanje povijesti nalazi u temeljima Strossmayerove ideologije. Strossmayer je želio da povijest bude egzaktna znanstvena disciplina, a i sam se u svojim argumentacijama često služio autentičnim povijesnim dokumentima. Autor također ističe da je za Strossmayerova historiografska opredjeljenja bila od presudne važnosti historiografska djelatnost Franje Račkoga. To su također bili i razlozi da je Strossmayer podupirao izdavanje relevantnih povijesnih izvora već 1863. godine, kao i onih koje je kasnije izdavala Jugoslavenska akademija. Ivan *Očak* (Ruski aspekt Strossmayerovih veza u drugoj polovici 19. stoljeća) u svojem

izlaganju nije stavio naglasak na korespondenciju Strossmayera s tada poznatim ruskim i ukrajinskim ličnostima, kao što su M. F. Rajeovski, T. Florinski, V. S. Solovjev, V. Bjelozerski i drugi, nego na »Bjelovarsku aferu« koja je uslijedila nakon što je Strossmayer poslao čestitku u Kijev u povodu 1000. godišnjice pokrštenja Rusa (1888. godine). Ivo Perić (Aktivnost J. J. Strossmayera u Pojačanom carevinskom vijeću u Beču 1860. i na Banskoj konferenciji u Zagrebu 1860/61). Autor ističe Strossmayerova zalaganja na Pojačanom carevinskom vijeću, kojih je bit traženje ravnopravnosti za sve narode u Monarhiji, uklanjanje ostataka germanizacije te uvođenje materinskog jezika u javne službene poslove. U radu Banske konferencije autor je istaknuo Strossmayerov mecenatski dar u iznosu od 50.000 forinti za osnivanje »Jugoslavenskog učenog društva«, to jest Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu. Ibrahim Tepić (Josip Juraj Strossmayer u izvještajima ruskih kazala u Sarajevu 1860—1867) izvjestio je o dosada nepoznatim podacima u vezi s ovim Strossmayerovim djelatnostima. Vladimir I. Frejdzon (Dva Strossmayerova govora posvećena zbivanjima 1868—1870. godine) donio je zanimljive informacije o političkim i drugim događajima tih godina. Slobodan Soja (Josip Juraj Strossmayer prema istočnoj krizi 1875—1878) temeljio je svoj referat na bitnim značajkama Strossmayerovih stajališta u vrijeme istočne krize. To su prepiska koju je 1. X. 1876. započeo s W. E. Gladstoneom, Spomenica Papi od 14. III. 1878. te latinski pisana Promemorija ruskoj vladi od 8. IX. 1876. u kojoj Strossmayer nudi svoje posredovanje za sklapanje konkordata s Vatikanom. Milorad Nikčević (Nad povijesnim tokovima i izvorima korespondencije Josipa Jurja Strossmayera i Nikole I Petrovića Njegoša). Autor je upozorio na političko i kulturno značenje korespondencije između biskupa Strossmayera i kneza Nikole I Petrovića Njegoša. Premda Strossmayer nije nikada boravio u Crnoj Gori, ipak je on »ponajviše pridonio posrednim uputama i idejnom orijentacijom da se kulturni, prosvjetni i duhovni život za vladanja kneza Nikole I Petrovića konstituiraju i uobličuju u procese i tokove evropskih naroda«. Autor također ističe da su Strossmayerovi prijateljski i korespondentni odnosi s knezom Nikolom I pridonijeli stvaranju povoljnih uvjeta za obrazovanje katoličke djece u školama Crnogorskog primorja, zatim nastajanje konkordata (1886), zatim imenovanje katoličkog svećenika Šimuna Milinovića za nadbiskupa Barske mitropolije, koji je u svome 30-godišnjem djelovanju ostavio vidne tragove u duhovnoj i svjetovnoj kulturi. Alojz Ivanišević (Strossmayerova nastojanja oko slavenske liturgije s gledišta austro-ugarskih vlasti) ističe da je uvođenje slavenske liturgije u južnoslavenske krajeve bila jedna od najvećih želja biskupa Strossmayera. Pritom je Strossmayer nalazio podršku i kod nekih utjecajnih kardinala Rimske kurije, kao i kod samog pape Leona XIII. Oni su se, naime, zajedno sa Strossmayerom nadali da bi uvođenje slavenske liturgije uvelike pridonijelo zbližavanju katoličkih i pravoslavnih Slavena, a kasnije, štoviše, i definitivnom »povratku«, prije svega Rusa. Izraziti protivnici Strossmayerovih nastojanja bili su poljski kardinal Mješeslav Ledochowsky (zbog svoje poznate politike »polonizma«), te još više vladajući krugovi u Beču, a osobito oni u Budimpešti. Uza sva nastojanja nekih utjecajnih kardinala Rimske kurije, kao i samoga pape, koji su isticali da se ne radi o političkim stvarima, nego o izrazito liturgijskim, politički su protivnici bili jači. Rimska kurija nije željela riskirati sukob s »katoličkom silom Austro-ugarskom i njenim carem, koji je u ovoj stvari često sam intervenirao u Vatikan«. Milenko Patković (Hrvatsko i srpsko novinstvo iz 1905. godine o J. J. Strossmayeru) temeljio je svoje izlaganje na suvremenoj dnevnoj štampi (hrvatskoj, srpskoj i slovenskoj) u povodu Strossmayerove smrti 1905. godine. Autor ističe da su pojedini novinski izvještaji ovisili uvelike o njihovoj političkoj orijentaciji kao i stranačkoj pripadnosti. No ipak su sve novine uz različito mnoštvo informacija o Strossmayerovu životu i radu priznavale velikom meceni njegove doprinose prosvjeti, kulturi i umjetnosti. A slično su reagirali i veliki svjetski listovi.

Drugi radni dan znanstvenog skupa nastavljen je u srijedu (16. svibnja). Njegov daljnji rad odvijao se u okviru II. glavne teme: Udio i doprinos J. J. Strossmayera razvitku prosvjete i školstva, kulture, znanosti i umjetnosti. Andrija Šuļjak (Josip Juraj Strossmayer i ćirilometodska baština) istaknuo je u svojem izlaganju Strossmayerovu ideju južnoslavenskog i slavensko-krććanskog jedinstva, koje ga je zaokupljalo već od njegove mladosti. Kao đakovaćki i srijemski biskup, Strossmayer se s ponosom smatrao nasljednikom i nastavljajem Metodova apostolskog i prosvjetnog djelovanja u Hrvatskoj, na slavenskom jugu i slavenskom svijetu. Uz pomoć kruga ćirilometodijanaca, među kojima se istieće Franjo Raćki, Strossmayer je uspio oživiti kult sv. braće Ćirila i Metoda te konaćno postići svoj najveći uspjeh, da je papa Leon XIII 1880. godine objavio glasovitu encikliku »Grande munus« kojom je proglasio Ćirila i Metoda katolićkim svecima te ih uvrstio i u kalendar Katolićke crkve. Ovu veliku ideju ugradio je Strossmayer i u svoje životno djelo — katedralu u Đakovu. Autor također istieće da je Strossmayer želio ne samo »oslobođenje slavenskih naroda i njihovu bratsku uzajamnost« nego i »da Slaveni stanu uz bok s ostalim evropskim narodima«. Kako je isticao, Evropa nije samo latinsko-germanska kultura, nego i slavensko-grćka. Strossmayer se već tada borio za danas tako prisutnu i živu ideju ujedinjene Evrope. Vladimir Koščak (Uloga prosvjete i kulture u javnoj djelatnosti J. J. Strossmayera). Autor je dao pregled Strossmayerovih aktivnosti u pojedinim razdobljima njegova života. Za vrijeme studija Strossmayer pristaje uz ideje ilirskog pokreta u Hrvatskoj, a u prvom desetljeću svoga biskupovanja (1850—1860) Strossmayer se bavi pretežno organizacijskim pitanjima svoje biskupije. Slijedeći decenij (1860—1870) autor oznaćava kao kulminaciju Strossmayerove politićeke aktivnosti — kao prvaka Narodne stranke. Istodobno kulminiraju i Strossmayerove mecenatske aktivnosti, a nastaje i misao o ujedinjenju Istoka i Zapada. Ćetvrti decenij autor oznaćava kao povlaćenje Strossmayera iz vodstva politićekeg života u Hrvatskoj, pa zato glavna domena njegovih aktivnosti postaju opet crkvena pitanja. Autor na kraju konstatira goleme Strossmayerove zasluge na cjelokupnom kulturnom i prosvjetnom radu u Hrvatskoj, kao i ćinjenicu da u Hrvatskoj za njegova života, gotovo svaki istaknutiji ćovjek od pera duguje Strossmayeru ne samo moralnu nego i materijalnu pomoć. Jašar Redžepagić (Doprinos J. J. Strossmayera razvitku školstva i prosvjete u Hrvatskoj) sistematski je analizirao i ocijenio materijalno i duhovno znaćenje brojnih Strossmayerovih priloga. Također je upozorio i na Strossmayerova neslaganja s djelovanjem nekih crkvenih institucija. Stjepan Sršan (Arhivski izvori u arhivima Hrvatske o Strossmayerovu udjelu i doprinosu prosvjeti i kulturi, znanosti i umjetnosti jugoslavenskih naroda). Autor je upozorio na još uvijek veliku neistraženost brojnih arhivskih izvora u pogledu cjelokupnog Strossmayerova djelovanja, a koji su dislocirani širom zemlje i izvan nje. Identificiranje kao i objavljivanje lociranosti ovih izvora autor s pravom smatra temeljnim uvjetom za solidnu monografsku obradu Strossmayerova života i rada. Autor je također naglasio da su najnovija istraživanja u pogledu identifikacije kao i lociranosti navedene arhivske građe izvršena u Arhivu Hrvatske u Zagrebu, zatim također u Historijskom arhivu u Zagrebu te u Historijskom arhivu u Varaždinu, Historijskom arhivu u Osijeku i Muzeju Slavonije Osijek. Pritom je upozorio da su svi identificirani predmeti evidentirani i grupirani prema »Projektu Strossmayer«, Pedagoškog fakulteta u Osijeku. Obradeni su u pet skupina te posebno i pregledno popisani uz oznake sadržaja, signature i mjesta gdje se nalazi izvornik. Pritom je poželio da se historićari mnogo više koriste već uređenim i identificiranim arhivskim fondovima u Strossmayeru! Stana Vukovac (Strossmayerovim stazama kulturne prošlosti sjeverne Hrvatske i Slavonije 1849—1884) istieće »kulturno ćudo« koje je Strossmayer učinio u potćinjenoj i siromašnoj Hrvatskoj i Slavoniji. U nastavku izlaganja autorica upozorava na znaćenje korespondencije Brlić-Strossmayer (1848—1868), kao i duge prijateljske veze s ovom

obitelji. Također je citirala doista brojne Strossmayerove financijske aktivnosti na području kulture i umjetnosti (časopisi, novine, knjige, knjižnice, tiskare, JAZU, Sveučilište, Galerija slika, Sabor itd.). Agneza Szabo (Biskup Josip Juraj Strossmayer i ostali utemeljitelji Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu 1860—1867). U uvodnom dijelu referata autorica upozorava na kontinuitet ideje o potrebi osnivanja »Učenog društva« u Zagrebu još iz vremena ilirskog pokreta (1836). Pritom je iskristaliziranu ideju za osnivanje ove institucije pod nazivom »Učenoga društva /.../ ili Akademie«, i to u Zagrebu, dao biskup J. J. Strossmayer, na poznatoj sjednici Banske konferencije u Zagrebu, 10. prosinca 1860. godine. U nastavku izlaganja autorica ističe da poznati mecenatski dar biskupa J. J. Strossmayera dobiva na punom značenju tek nakon pristupa i ostalih brojnih financijskih utemeljitelja i darovatelja, a kojih je ukupno identificirala 442. Prema regionalnom porijeklu oni su iz različitih i brojnih mjesta iz civilne i vojne Hrvatske i Slavonije (pri čemu prevladavaju gradovi), a samo manjim dijelom iz ostalih zemalja Monarhije. Prema socijalnom sastavu to su pretežno svećenici, zatim činovnici različitih kategorija te vlastelini i veleposjednici, i pripadnici intelektualnih zvanja (odvjetnici, liječnici, bilježnici i sl.) uz manji broj trgovaca. Stjepan Damjanović (Strossmayerova nastojanja oko glagoljskih liturgijskih knjiga). U uvodu svoga izlaganja autor najprije ističe Strossmayerovo mišljenje prema kojemu je »Hrvatska na granici zavađenih svjetova« te da je »ona u dijelu svoga narodnog prostora sačuvala stari slavenski liturgijski i književni jezik. Stoga je upravo ona pozvana da najviše učini u povezivanju razdvojenoga, u mirenju i približavanju udaljenoga.« Autor dalje ističe Strossmayerova uporna nastojanja oko oživljavanja ćirilometodske baštine koju je želio ugraditi u suvremenost, te s tim u vezi i njegovu upornost oko tiskanja glagoljskog misala već od 1859. godine; ova je napokon okrunjena uspjehom 1893. godine. Autor je pokazao da su Strossmayerova nastojanja za liturgijske glagoljske knjige također dio njegove ukupne zauzetosti za širenje ćirilometodske baštine i kulta slavenskih apostola uopće. Dubravko Jelčić (Strossmayer i hrvatska književnost). Autor je naglasio da su »trostruke« veze između biskupa Strossmayera i hrvatske književnosti. Pritom je iznio tezu prema kojoj valja govoriti o Strossmayeru kao piscu, zatim o Strossmayeru kao književnoj temi i konačno o Strossmayerovim osobnim odnosima s hrvatskim književnicima, koje je i financijski pomagao. Aleksandar Spasov (Interesovanje u Hrvatskoj za zbornik braće Miladinovci). Autor ističe Strossmayerovu suradnju pri izdavanju ovog zbornika. Usto je identificirao pretplatnike ovoga zbornika u Hrvatskoj, što daje novo obilježje autorovu izlaganju. Dančo Zografski (Djelatnost i veze makedonskog publiciste Georgi Kapčova u Zagrebu) opširno je prikazao život i rad odvjetnika I. G. Kapčova iz Ohrida, koji je krajem 19. st. došao u Zagreb te započeo radom u hrvatskoj javnosti za oslobođenje i autonomiju Makedonije. O tim je problemima pisao u »Obzoru«, a krajem 1898. god. pokrenuo je u Zagrebu list »Makedonija« te pledirao za održavanje makedonskog kongresa u Ženevi. Konačno je protjeran iz Austro-Ugarske kao »nepoželjan«. Autor ne bilježi direktne veze Kapčova i Strossmayera. Valja također zabilježiti da je prijepodnevni radni dio drugog dana simpozija kulminirao otvaranjem izložbe »*Lik i djelo Josipa Jurja Strossmayera*« u Galeriji likovnih umjetnosti u Osijeku te predstavljanjem *zlatnika* Muzeja Slavonije Osijek sa Strossmayerovim likom (rad akadem. kipara Stjepana Divkovića).

Poslijepodnevni radni dio znanstvenog skupa započeo je izlaganjem Zvonko Kovač (Strossmayer i interkulturalnost danas). Autor najprije ističe »skromne« Strossmayerove doprinose u teorijskom smislu, ali zato značajne u praktičnim inicijativama. Zatim je prikazao Strossmayera »realistom u politici i optimalistom u nacionalnim zahtjevima te »vizionarom nove Evrope«, što također govori o »otvorenoj i djelatnoj interkulturalnosti« biskupa Strossmayera. Živan Milisavac (Josip

Juraj Strossmayer i Matica srpska) pokazao je kontinuitet suradnje Strossmayera s ovom Maticom kao i financijsko pomaganje Matice srpske od strane biskupa Strossmayera. Bojan *Ničev* (Josip Juraj Strossmayer v b'lgarskata kulturna istorija). Autor je naglasio iskrene Strossmayerove simpatije prema oslobođenju bugarskog naroda i njegovom kulturnom preporodu te Strossmayerovu suradnju s braćom Miladinov. Jaroslav *Pecnik* (Pretpostavke kulturološke koncepcije slavenstva J. J. Strossmayera) upozorava na nedovoljno teorijski razrađen Strossmayerov kulturološki koncept slavenstva, no koji ipak posjeduje značajne praktične, kulturno-povijesne te političke i konfesionalne implikacije, koje su i kao takve u funkciji austroslavizma te Strossmayerove unijatske ideje koje su u velikoj mjeri korespondirale Solovjevljevim. Dimitrije *Vujović* (Strossmayerove veze sa Crnom Gorom) dao je pregled biskupove suradnje sa crnogorskim knezom Nikolom I, zatim Strossmayerova nastojanja u vezi s konkordatom za Crnu Goru (1886) te financijsku pomoć pri osnivanju štamparije na Cetinju (1865). Tome *Sazdov* (Josip Juraj Strossmayer i makedonska književnost) analizira Strossmayerovu mecenatsku ulogu i prema makedonskim piscima i sakupljačima narodnog blaga (Zbornik braće Miladinov koji Strossmayer financira u Zagrebu 1861. godine). Također je upozorio na značenje korespondencije Strossmayer/G. Prličev (koju treba još istraživati) te Strossmayer/K. Šapkarev. Miroslav *Kvapil* (Strossmayer i Česi) pokušao je valorizirati najznačajnije zapise u Češkoj o političkoj, prosvjetnoj i kulturno-karitativnoj djelatnosti biskupa Strossmayera. Autor žali što ovi podaci nisu registrirani u relevantnoj znanstvenoj bibliografiji u Hrvatskoj.

Nakon posljedodne pauze Iskra *V. Čurkina* izložila je referat (J. J. Štrossmayer i ruskaja obščestvennost), a Ida *I. Leščilovskaja* (J. J. Štrossmayer v sovremennoj jemu ruskoj periodičeskoj pečati). Branka *Brlenić-Vujić* (A. G. Matoš i J. J. Strossmayer) izvijestila je o temeljnim značajkama brojnih članaka koje je A. G. Matoš napisao o Strossmayeru između 1905. i 1914. godine. Članci su temeljeni na odnosima Strossmayer-Starčević, zato su često i polemički. Matoš, naime, polazi iz borbenog pravaštva koje ne može prihvatiti model Strossmayerova narodnjaštva, no iz te antinomije ipak nastaje moguća sinteza! Đuka *Marić* (Josip Juraj Strossmayer i praekumenista Cesare Tondini) upozorio je na značenje korespondencije Strossmayer i Tondini te o neuspjelom kraćem Tondinovu boravku u Srbiji kamo ga je u cilju ekumenizma poslao Strossmayer. Njihove je planove onemogućila austrijska politika, pa je Tondini morao napustiti Srbiju.

III.

Treći radni dio znanstvenog skupa o J. J. Strossmayeru održan je u Đakovu (četvrtak, 17. V). Okvirna vodeća tema bila je: Strossmayer kao biskup i čovjek — obilježja ličnosti, djela i djelovanja.

Prvo izlaganje imao je Matko *Peić* (Biskup na putu) u kojem je iznio zanimljive bilješke o najavljenom temi. Marin *Srakić* (Osobna biblioteka Josipa Jurja Strossmayera) sistematski je izložio sadržaj, porijeklo i značenje Strossmayerove osobne biblioteke koja dosada nije bila poznata u javnosti. Autor je upozorio da knjige Strossmayeru nisu služile samo za ukras, nego ih je Strossmayer i čitao i kritički ocjenjivao, o čemu svjedoče i njegove česte bilješke u tim knjigama. Vinko *Zlamalik* (Biskup J. J. Strossmayer kao sabirač umjetnina) dokumentirao je na temelju izvora porijeklo, sadržaje te umjetničke vrijednosti i osobne Strossmayerove motive pri kupovanju slika, koje je Strossmayer naposljetku darovao JAZU. Strossmayerova kolekcija obuhvaća primjerke talijanskih slikarskih škola renesanse i baroka te djela austrijskih, njemačkih, holandskih, flamanskih i francuskih umjetnika najčešće u vrijednosti galerijskih eksponata. Strossmayerov je osnovni motiv bio da se njegova zbirka prenese u Zagreb gdje će služiti ne samo

za ogled prijateljima umjetnosti i za širenje boljeg ukusa u narodu, nego također i za potporu sveučilišta, koje ne bi smjelo za duže vrijeme ostati bez stolice za povijest umjetnosti. Vinko *Brešić* (Smisao Strossmayerova mecenatstva — socio-kulturološka i literarnohistorijska prosudba) zaključuje da Strossmayer svojim mecenatstvom ustvari »supstituira nedostatak hrvatske državnosti i njene stvarne institucionalne moći« što smatram da se ne može ovako pojednostavljeno reći. Naime, Strossmayer nije jedini mecena u Hrvatskoj, a bila su mecenatstva prisutna i u ostalim zemljama Monarhije. Gubila su na značenju nakon uvođenja dualizma i jačanja procesa modernizacije. Bogdan *Mesinger* (Strossmayer i đakovačka katedrala) ističe da Strossmayerova vizija đakovačke katedrale nije izrasla iz viđenog (a mnogo je vidio po Evropi) nego prije svega iz duboke domaće tradicije unutar koje presudno značenje imaju duboke ranosrednjovjekovne-romaničke tradicije iz vremena u kojem je narušeno jedinstvo crkava. A što se tiče ikoničkog obogaćenja crkve, autor smatra da se radi o teološkom utilitarizmu, no koji je istodobno i dio Evrope kojemu i đakovačka katedrala pripada. Zatim je prema rasporedu slijedio Vladimir *Vratović* (O latinskom stilu Strossmayerovih koncilskih govora) koji ističe visoku kvalitetu Strossmayerove latinštine, te Jasna *Melvinger* (Ekspresivnost Strossmayerova jezika). Na temelju korespondencije Rački-Strossmayer autorica argumentira karakteristike Strossmayerova jezika, koji je obilježen različitim fonetičkim likovima te ima različite morfološke, tvorbene i sintaktičke oblike, koji pripadaju različitim književnim tradicijama. Pritom ističe da je specifičnost Strossmayerova jezika osobito u bogatim tradicijama pretporodnog slavanskoga književnog jezika.

Nakon kraće pauze iznio je referat Nikola *Strajnić* (Jezik i sveto kod Strossmayera) u kojem naglašava da je za Strossmayera »slavenski jezik — sveti jezik«, i to ne »samo u istočnoj nego i u zapadnoj crkvi« jer se upravo na slavenskom jeziku obavlja sveta liturgija i jer se na »slavenskom jeziku mogu Božje misli izreći«. Ljiljana *Kolenić* (Slavonske dijalektalne osobine u jeziku J. J. Strossmayera) na temelju vlastitih istraživanja ističe da Strossmayer govori starijim tipom slavonskih štokavskih govora. Pritom vrlo stručno i oprezno određuje njihove osobine u korespondenciji Rački-Strossmayer. Također zaključuje da je Strossmayer u spomenutoj korespondenciji pisao hrvatskim književnim jezikom svoga vremena te da u njima ima dosta dijalektalnih slavonskih osobina (slavonski leksik i frazeologija). Dubravka *Franković* (Josip Juraj Strossmayer i glazba) upozorila je da je Strossmayer također financijski pomagao razvoj glazbene umjetnosti i glazbenike. Među glazbenicima koji su primali Strossmayerovu financijsku pomoć autorica je identificirala Franju Krežmu i Franju Ks. Kuhača (obojujica rodnom iz Osijeka) te Ivana Zajca (rodnom iz Rijeke). Ova potonja dvojica odužila su se Strossmayeru svojim kompozicijama njemu u slavu. Autorica također ističe i važnost daljnjeg istraživanja Strossmayera i glazbe njegova vremena, uključujući glazbena događanja na njegovu dvoru i katedrali. Georgije *Jakšić* (Ivan Franjo Jukić i Josip Strossmayer) istražuje genezu poznanstva između Jukića i Strossmayera. Kako je utvrdio, ona su inicirana Strossmayerovom brigom za franjevački pomladak. Nastavljena su Strossmayerovom brigom za »progonjenog ilirca iz Bosne« — Franju Jukića. Autor je naveo niz Strossmayerovih intervencija u korist Jukića. Tako primjerice u Carigradu da ga turske vlasti puste na slobodu, intervencija kod državnih i crkvenih vlasti da se Jukić može naseliti na području Đakovačke biskupije, postavljanje Jukića za kapelana u Trnavi i Drenju, intervencija za mjesto Jukiću u bečkoj bolnici itd. Dragi *Stefanija* (Konstantin Miladinov u Đakovu) informira u prvom dijelu svoga izlaganja o dosada nepoznatoj arhivskoj građi o životu i radu Konstantina Miladinova za njegova boravka u Đakovu. U drugom dijelu naglasak je na sudbini zbornika Bugarski narodni pjesni (sabrała braća Miladinov, a štampan uz Strossmayerovu pomoć 1861. u Zagrebu) koji je do danas sačuvan u svega nekoliko primjeraka u raznim institucijama. Divna *Zečević* (Prigodni teks-

tovi u stihu i prozi u počast J. J. Strossmayera) ističe velik broj tekstova i proze takve vrsti, a koji se odnose na Strossmayerovo kretanje po brojnim seoskim i gradskim putovima, njegovim dolascima i odlascima, svečane trenutke njegova života, dok su neprijatelji i zlo apstrahirani kao trajna i bezlična sila, nasuprot kojoj se ističe Strossmayerova snaga duha i veličine.

Završni dio znanstvenog skupa započeo je otvaranjem župske crkve »Molitveni ekumenski centar Svih Svetih« u Đakovu, zatim je bio posjet Biskupiji đakovačko-srijemskoj i razgledavanje katedralne crkve J. J. Strossmayera, posjet PIK-u Đakovo — Centar za selekciju konja Republike Hrvatske.

Nakon toga slijedila je zaključna plenarna sjednica kojoj su predsjedali Matko Peić, dr. Đuro Berber i prof. dr. Stanislav Marijanović. Simpozij je zaključen svečanim koncertom »U počast Strossmayeru« koji je održan u đakovačkoj katedrali u izvedbi velikog Mješovitog akademskog zbora Sveučilišta u Osijeku pod ravnanjem mr. Josipa Jerkovića.

Na kraju valja naglasiti da je riječ o prvom znanstvenom simpoziju koji je posvećen životu i radu biskupa Josipa Jurja Strossmayera. Premda je velik dio referata pretežno temeljen na već poznatim činjenicama, bilo je i novih priloga, a koji su evidentni iz ovog prikaza. Zato je jedan od najvažnijih rezultata ovoga simpozija poticaj za nova znanstvena istraživanja kako o biskupu J. J. Strossmayeru i njegovu vremenu tako i o drugim »zaboravljenim« velikanima iz hrvatske povijesti i iz 19. stoljeća.

Treba također reći da je cjelokupna organizacija znanstvenog skupa bila na vrlo visokoj razini, što je olakšalo radnu koordinaciju skupa i pridonijelo njegovoj kvaliteti.

Agneza Szabo

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

IZDAVAČ: Savez povijesnih društava Hrvatske

REDAKCIJSKI ODBOR
Mirjana GROSS, Zagreb
Ivan KAMPUŠ, Zagreb
Tomislav RAUKAR, Zagreb
Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK
Ivan KAMPUS

LEKTOR I KOREKTOR
Branko ERDELJAC

Adresa uredništva:
Savez povijesnih društava Hrvatske
Historijski zbornik
Zagreb, Filozofski fakultet, Ul. Đure Salaja 3

Narudžbe šalžite na adresu:
Filozofski fakultet, Odsjek za povijest, za Historijski zbornik
Zagreb, Ul. Đure Salaja 3

Cijena ovog broja iznosi 450 d

Izdavanje časopisa sufinancira

Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad Hrvatske

Tisak Štamparskog zavoda »Ognjen Prica« u Zagrebu — ožujak 1991.